

LATVIJAS REPUBLIKAS LABKLĀJĪBAS MINISTRIJA

Skolas iela 28, Rīga, LV-1331 • Tālr. 7021600 • Fakss 7276445 • E-pasts: lm@lm.gov.lv

Rīgā

28.05.2008 Nr. 15-04/2030
uz 26.05.2008. Nr. 12/2-7-n/154-(9/08)

Latvijas Republikas Saeimas Kancelejai

Par sociālā budžeta uzkrājumu
(uz deputātu jautājumu Nr.63/J9)

Labklājības ministrija, pamatojoties uz Ministru prezidenta 2008.gada 20.maija uzdevumu Nr.45/SAN-1842, sadarbībā ar Finanšu ministriju sniedz atbildes uz Saeimas deputātu jautājumiem (Nr.63/J9) par sociālā budžeta uzkrājumu.

1. Pēc publiski pieejamās informācijas sociālā budžeta uzkrājums uz š.g. 1.maiju bija 828 miljoni latu. Kādos finanšu instrumentos un uz kādām procentu likmēm šie līdzekļi ir ieguldīti, lai nodrošinātu to ienesīgumu?

Sociālās apdrošināšanas speciālā budžeta uzkrājums uz 2008.gada 1.maiju sasniedza 828,9 milj. latu, no kuriem valsts pensiju speciālā budžeta uzkrājums bija 627,0 milj. latu, darba negadījumu speciālā budžeta uzkrājums - 6,8 milj. latu, nodarbinātības speciālā budžeta uzkrājums - 53,0 milj. latu, bet invaliditātes, maternitātes un slimības speciālā budžeta uzkrājums - 141,3 milj. latu. Saskaņā ar Likumu par budžetu un finanšu vadību gan valsts pamatbudžeta, gan speciālā budžeta līdzekļi glabājas kontos tikai Valsts kasē. Atbilstoši likuma 34.panta otrajai daļai valsts budžeta izpildītājiem attiecībā uz speciālo budžetu (Valsts sociālās apdrošināšanas aģentūrai (turpmāk - VSAA)) ir tiesības noslēgt vienošanos ar Valsts kasi par speciālā budžeta līdzekļu atlikuma ieguldīšanu depozītu veidā, kā arī ieguldīt šo līdzekļu atlikumu Latvijas valsts vērtspapīros. Pamatojoties uz minēto, speciālā budžeta līdzekļi izvietoti noguldījumos Valsts kasē - gan termiņa noguldījumos, gan arī noguldījumos uz nakti (pēc būtības - kontu atlikumos). Terminnoguldījumos līdzekļi izvietoti atbilstoši valsts iekšējā aizņēmuma vērtspapīru likmēm, t.i., procentu likmēm, par kurām līdzekļus latu finanšu tirgū aizņemas Valsts kase valsts budžeta (tai skaitā valsts pamatbudžeta) vispārējās finansēšanas nepieciešamības segšanai. Šīs likmes pilnībā atbilst ļoti zema riska ieguldījumiem šo terminnoguldījumu izvietojuma brīdī, kuras Valsts kasei pašreizējos svārstīgajos finanšu tirgus apstākļos

SAEIMAS KANCELEJA

28-05-2008

Nr. 12/5-2-102-(9/08) Plkst. 10²⁰

piedāvājuši valsts vērtspapīru tirgus galvenie investori – vietējās komercbankas. Detalizēti valsts sociālā budžeta līdzekļu ieguldījumi atbilstoši ar Valsts kasi noslēgtajiem līgumiem norādīti tabulā.

**Valsts sociālās apdrošināšanas speciālo budžetu brīvo līdzekļu izvietošana
noguldījumos atbilstoši noslēgtajām vienošanām starp VSAA un Valsts kasi
(uz 01.05.2008)**

Speciālā budžeta veids	Noguldījuma veids	Noguldījuma apjoms, Ls	Noguldījuma % likme	Noguldījuma sākuma datums	Noguldījuma beigu datums
Valsts pensiju speciālais budžets	Termiņ-noguldījumi	270 000 000.00	6.134	10.04.2007	30.03.2009
		260 100 000.00	5.830	06.02.2008	30.01.2009
	Noguldījums uz nakti	96 839 560.01	4.000		
Darba negadījumu speciālais budžets	Termiņ-noguldījumi	1 000 000.00	5.959	10.04.2007	30.03.2009
		4 100 000.00	5.830	06.02.2008	30.01.2009
	Noguldījums uz nakti	1 741 082.35	4.000		
Nodarbinātības speciālais budžets	Termiņ-noguldījumi	20 000 000.00	5.959	10.04.2007	30.03.2009
		21 400 000.00	5.830	06.02.2008	30.01.2009
	Noguldījums uz nakti	11 588 689.79	4.000		
Invaliditātes, maternitātes un slimības speciālais budžets	Termiņ-noguldījumi	25 000 000.00	5.959	10.04.2007	30.03.2009
		87 000 000.00	5.830	06.02.2008	30.01.2009
	Noguldījums uz nakti	28 382 625.04	4.000		
Kopā:		827 151 957.19			

2. Cik liela sociālā budžeta līdzekļu uzkrājuma daļa kā dienas atlikums tiek izmantota pamatbudžeta vajadzību finansēšanai un ar kādu procentu likmi? Kāpēc tiek pieņemta šāda speciālā budžeta uzkrājuma apsaimniekošanas prakse?

Tā kā Latvijā vēsturiski izveidotā valsts budžeta izpildes struktūra ir centralizēta, un valsts budžeta izpilde tiek nodrošināta ar Valsts kases starpniecību, tad valsts pamatbudžeta un speciālā budžeta līdzekļi glabājas centralizēti – Valsts kasē. Šāda budžeta izpildes struktūra ir pilnībā sevi attaisnojusi gan no administratīvā un izmaksu viedokļa (bankas kontu uzturēšana un apkalpošana, maksājumu izmaksas, dažādu pārskatu apkopošana u.c.), gan arī no drošības viedokļa, veicot stingru kontroli pār līdzekļu izvietojumu. Protams, tiek ņemts vērā arī valsts sociālās apdrošināšanas budžeta speciālais statuss – šī iemesla dēļ valsts pamatbudžets, kura uzkrājums vismaz pašreizējā brīdī ir negatīvs un kurš tiešām kā finansējuma avotu šobrīd izmanto

valsts sociālās apdrošināšanas budžeta līdzekļus, maksā par tiem procentus atbilstoši procentu likmēm, kuras finanšu tirgū noteikuši tā dalībnieki (faktiski Valsts kases piedāvātā maksa par kontu atlikumiem ir pat lielāka nekā analogi lielāko Latvijas komercbanku piedāvājumi). Kopumā 2008. – 2009.gada laikā par dažādiem noguldījumu veidiem saņemtie procenti papildinās valsts sociālās apdrošināšanas budžetu par ne mazāk kā 70 milj. latu.

Gadījumā, ja valsts pamatbudžets atteiktos no valsts sociālās apdrošināšanas budžeta līdzekļu izmantošanas kopējās valsts budžeta finansēšanas nepieciešamības segšanai, tādējādi faktiski decentralizējot valsts budžeta izpildes struktūru, valsts pamatbudžetam šie līdzekļi – šobrīd vairāk nekā 828 miljonu latu apmērā – būtu jāaizņemas finanšu tirgos, bet valsts sociālās apdrošināšanas līdzekļus būtu jāiegulda dažādos alternatīvos finanšu instrumentos. Līdz ar to ievērojami pieaugtu valsts ārējais parāds (jo šāda apjoma resursus vietējā finanšu tirgū pilnīgi noteikti nebūtu iespējams aizņemties), kas ir būtisks makroekonomiskais rādītājs starptautisko kredītreitinga aģentūru vērtējumā. Šāda nozīmīga valsts ārējā parāda palielināšanās var būt par pamatu tam, lai starptautiskās kredītreitinga aģentūras samazinātu Latvijas kredītreitingu, tādējādi ne tikai samazinot privātā sektora aizņēmēju iespējas piesaistīt salīdzinoši lētus finanšu resursus un rezultātā bremsējot visas valsts ekonomikas attīstību, bet arī tiešā veidā sadārdzinot turpmākās valstiskās aizņemšanās izmaksas, kas, savukārt, stimulētu valsts pamatbudžeta deficīta pieaugumu. Tāpat kredītreitinga samazināšanās un vispārējā makroekonomisko rādītāju turpmāka pasliktināšanās var būt par pamatu ārvalstu investīciju apjoma samazinājumam, kas varētu izraisīt pat draudus vispārējai finanšu stabilitātei valstī.

Vienlaicīgi jāņem vērā, ka valsts sociālās apdrošināšanas budžeta līdzekļu pārvaldīšanā noteikti jāievēro konservatīva pieeja, ieguldot līdzekļus tikai pašos drošākajos finanšu instrumentos un izslēdzot nevajadzīgu risku. Līdz ar to uzskatām, ka valsts sociālā budžeta līdzekļu ieguldīšana tādos bezriskā ieguldījumos kā noguldījumi Valsts kasē vai valsts iekšējā aizņēmuma vērtspapīri ir visoptimālākais ieguldījumu veids līdzekļu vērtības saglabāšanai ilgtermiņā. Investējot valsts sociālās apdrošināšanas līdzekļus, piemēram, akcijās, atvasinātajos finanšu instrumentos, nekustamajā īpašumā, augsta riska korporatīvajās obligācijās, vai pat veicot atklāti spekulatīvus darījumus, nav izslēgtas lielākas peļņas iespējas, taču vienlaicīgi būtu jāuzņemas ievērojams risks attiecībā uz šo līdzekļu vērtības samazinājumu. Par to liecina gan ievērojamie zaudējumi, kurus nesenās finanšu tirgus turbulences laikā ir cietuši starptautiskie finanšu tirgus dalībnieki, gan daudzu uz riskantām ieguldījumu stratēģijām vērstu fondu bankrots. Līdz ar to uzskatām, ka šāda riska uzņemšanās arī attiecībā uz valsts obligāto nefondēto pensiju shēmu (kas balstās uz paaudžu solidaritātes principu) nav pieņemama.

Ieguldot valsts sociālās apdrošināšanas budžeta līdzekļus jau pieminētajos bezriskā instrumentos nevis tiešā veidā (iegādājoties no Valsts kases vērtspapīrus vai izvietojot līdzekļus noguldījumos Valsts kasē), bet, piemēram,

valsts vērtspapīros to otrreizējā apgrozībā, būtiskākie ieguvēji no šādas rīcības būs komercbankas, kurām būs iespēja iegūt papildu peļņu uz vērtspapīru sākotnējās iegādes un otrreizējā tirgus cenu starpības. Novirzot sociālās apdrošināšanas budžetu līdzekļus noguldījumos komercbankās kaut vai tikai salīdzinoši nelielā apjomā, būtiski tiks ietekmēta vietējā finanšu tirgus likviditāte, tādējādi radot nevajadzīgas svārstības naudas piedāvājuma apmēros un apgrūtinot Latvijas Bankai finanšu tirgus likviditātes kontroli. Savukārt, lielā apjomā konvertējot līdzekļus uz citām valūtām, lai ieguldītu tos ārvalstīs, ne tikai tiks ietekmēti maksājumu bilances rādītāji, bet arī var tikt veicināta valūtas kursa nestabilitāte.

Visu iepriekš minēto iemeslu dēļ uzskatām, ka pašreizējā valsts sociālās apdrošināšanas budžeta uzkrājumu izvietošana un apsaimniekošanas prakse ir vienīgā optimālā alternatīva no izmaksu un riska sabalansētības viedokļa, kas neizraisītu negatīvu ietekmi uz dažādiem valsts makroekonomikas un finanšu tirgus rādītājiem, kā arī nepakļautu ievērojamam riskam pensiju, pabalstu u.c. izmaksu veikšanu nākotnē.

3. Ja sociālā budžeta uzkrājumu ienesīgums ne tuvu nesedz inflāciju, kāds pamatojums tik apjomīgai līdzekļu uzkrāšanai?

Pašreiz demogrāfisko situāciju Latvijā raksturo tādas galvenās tendences kā zema dzimstība un vidējā mūža ilguma palielināšanās, kas veicina sabiedrības novecošanos. Iedzīvotāju virs darbaspējīgā vecuma īpatsvars 2007.gada sākumā Latvijā bija 20,7%. Tā kā jaundzimušo kohortas (vienā gadā dzimušie) Otrā Pasaules kara beigās bija skaitliski mazas, un tos nomainīja 1950.-1960.gados dzimušo apjomīgās kohortas, Latvijā iedzīvotāju novecošanās pastiprināsies vēlāk nekā citur Rietumeiropā. Tādējādi Latvija tuvāko gadu periodā ir salīdzinoši labvēlīgā situācijā, bet tālākā perspektīvā šī situācija ievērojami mainīsies, jo mazskaitliskās 1990-to gadu sākumā dzimušās kohortas sasniegs darbības vecumu, bet skaitliski lielākās 1950.-1960.gados dzimušās kohortas sasniegs pensijas vecumu. Tas būtiski ietekmēs sociālās apdrošināšanas sistēmas noslodzi nākotnē. Kā liecina Labklājības ministrijas prognozes, nākotnē Latvijā var izveidoties tāda situācija, ka uz 10 strādājošiem būs seši pensionāri (šobrīd attiecība ir 10 pret 3).

Līdz ar to valsts sociālās apdrošināšanas sistēma nākotnē nonāktu arvien pieaugoša budžeta deficīta situācijā, ko, no vienas puses, varētu atrisināt, palielinot iemaksu likmi vai arī samazinot izmaksas, taču tas tomēr nebūtu pieņemami, vērtējot iespējamās sociāli ekonomiskās un politiskās sekas. Lai kompensētu svārstības darbaspējīgo iedzīvotāju demogrāfiskajā noslodzē ar pensionāriem un nodrošinātu sociālās apdrošināšanas sistēmas ilgtermiņa stabilitāti, jāveic savlaicīga sociālās apdrošināšanas budžeta līdzekļu uzkrāšana. Šie līdzekļi būs nepieciešami sociālās apdrošināšanas budžeta deficīta segšanai tālākajos gados, t.i., sociālās apdrošināšanas iemaksu pārpalikums, kas veidojas demogrāfiski labvēlīgos gados, ir uzkrājams, savukārt vēlāk demogrāfiski vai citādi nelabvēlīgos gados iepriekš uzkrātie līdzekļi tiks izmantoti, lai

kompensētu sociālās apdrošināšanas budžeta deficītu – kārtējā gada sociālās apdrošināšanas iemaksu nepietiekamības dēļ visu tiesību aktos paredzēto izmaksu nodrošināšanai. Bez šāda uzkrājuma praktiski nav iespējama pensiju sistēmas stabilitātes saglabāšana ilgtermiņā, kad relatīvi lielā strādājošo paaudze (1960-tajos gados dzimušie) kļūs par relatīvi lielu pensionāru saimi.

4. Kādus pasākumus valdība veikusi vai plāno veikt augstās inflācijas apstākļos, lai sociālā budžeta uzkrājuma līdzekļu reālā vērtība nesamazinātos?

Kā jau iepriekš minēts, valsts sociālās apdrošināšanas budžeta līdzekļi tiek izvietoti noguldījumos Valsts kasē, saņemot no valsts pamatbudžeta procentus atbilstoši finanšu tirgus likmēm (valsts vērtspapīru likmēm), par kurām latu resursus aizņemas valsts pamatbudžets un kuras objektīvi noteikuši finanšu tirgus dalībnieki. Tas norāda, ka arī valsts vērtspapīru tirgus dalībnieki (komercbankas, pensiju fondi, apdrošināšanas sabiedrības u.c. investori) ir gatavi investēt līdzekļus ieguldījumos, kuru ienesīgums ir ievērojami zemāks nekā aktuālais inflācijas līmenis. Šādu lēmumu pamatā varētu būt divi faktori. Pirmkārt, jāatzīmē ārkārtīgi nestabilā situācija starptautiskajos finanšu tirgos, kā rezultātā investori vēl vairāk ir samazinājuši ieguldījumus jau tā salīdzinoši riskantajos ieguldījumos akcijās, korporatīvajās obligācijās utt., labāk izvēloties veikt investīcijas drošos instrumentos pat pie negatīvām reālajām likmēm nekā uzņemties papildu risku. Otrkārt, daudzi investori arī apzinās, ka pašreizējais Latvijas augstais inflācijas līmenis ievērojami var samazināties jau tuvākajā laikā un, pat pieļaujot investīciju (īpaši ilgtermiņa investīciju) ienesīguma būtisku atrašanos zem pašreizējā inflācijas līmeņa, ir novērtējuši savus ieguldījumus kā pietiekami ienesīgus (inflācijai samazinoties, šobrīd zem inflācijas līmeņa fiksētie procentu likmju līmeņi, visticamāk, pēc dažiem gadiem būs virs tā brīža inflācijas līmeņa).

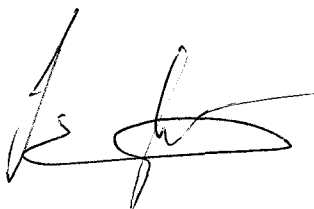
Attiecībā uz iespējām palielināt sociālās apdrošināšanas budžeta ieņēmumus uz līdzekļu izvietojuma efektivizācijas rēķina jāatzīmē, ka ienesīguma līmeni 17 – 18% apmērā nav iespējams nopelnīt bez ievērojama papildu riska uzņemšanās. Arī banku piedāvāto noguldījumu likmju līmenis starpbanku naudas tirgū (RIGIBID likmes) faktiski nepārsniedz 7% robežu, turklāt šim līmenim ir tendence samazināties. Līdz ar to likmju līmeņi, kurus šobrīd valsts sociālās apdrošināšanas budžeta termiņa noguldījumiem varētu piedāvāt Valsts kase (līdz pat 6,65% gadā) ir atbilstoši reālajai finanšu tirgus situācijai, ņemot vērā šo noguldījumu bezrisku raksturu un papildus piedāvātos likviditātes nosacījumus.

Gadījumā, ja tiktu pieņemts politisks, taču vismaz pie pašreizējiem finanšu tirgus nosacījumiem finansiāli nepamatots lēmums par to, ka valsts pamatbudžetam par sociālās apdrošināšanas budžeta līdzekļu izmantošanu būtu jāmaksā valsts sociālajam budžetam procenti inflācijas līmeņa apmērā, jāņem vērā, ka procentu izdevumi, kuri būtiski palielinātos, būtu jāsedz no valsts pamatbudžeta, tādējādi samazinot to līdzekļu apjomu, kuru iespējams novirzīt citiem mērķiem, piemēram, dažādiem investīciju projektiem, valsts atbalsta

programmu realizēšanai, algu izmaksām (tai skaitā izglītības sistēmas darbinieku un veselības aprūpes sistēmas darbinieku algām).

Nemot vērā minēto, uzskatām, ka, jau tuvākajā laikā samazinoties inflācijas līmenim, valsts sociālās apdrošināšanas budžeta līdzekļu reālā vērtība nesamazināsies. Līdz ar to šobrīd šī mērķa sasniegšanai visbūtiskāk ir nodrošināt inflācijas tempu samazināšanos atbilstoši valdības izstrādātajiem plāniem.

Labklājības ministra vietā-
veselības ministrs

I.Eglītis

Liepa 67021559
Jalovecka 67094241
Helmanis 67094317
1783
N/7840